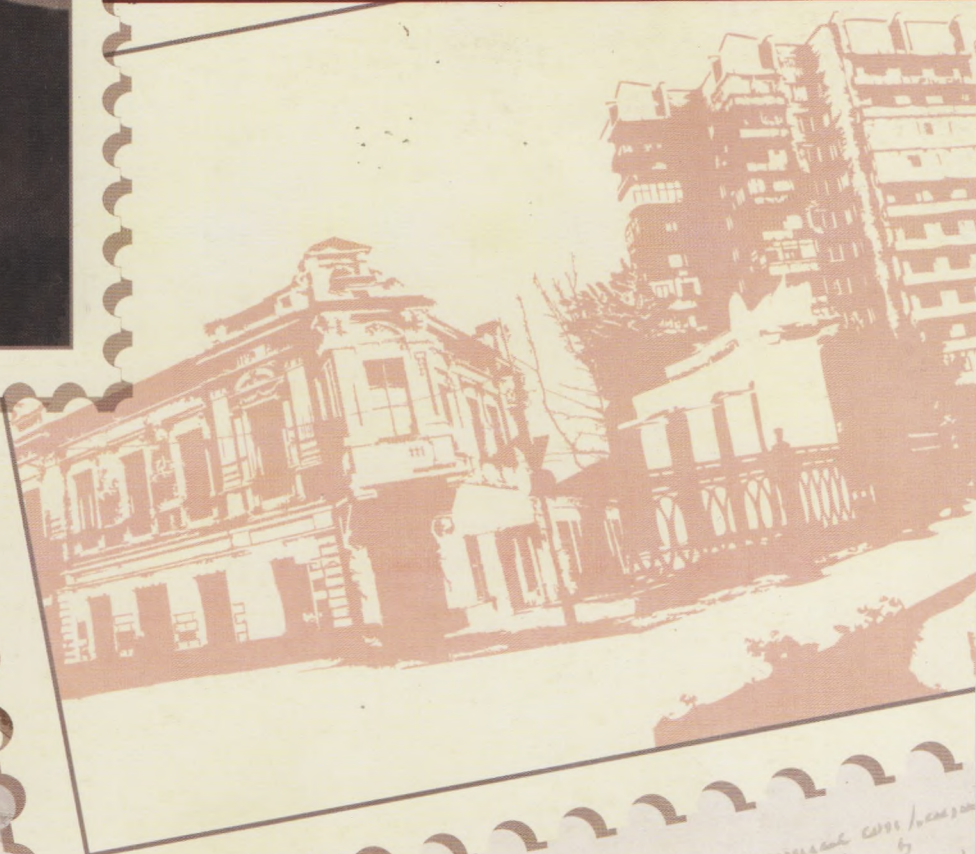

АЛЕКСЄЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

Матеріали регіональної конференції,
присвяченої 100-річчю
від Дня народження
А.А. Хижняка

Мелітополь – 2015

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Мелітопольський відділ Географічного товариства України
Громадська організація «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

АЛЕКСЄЄВСЬКІ КРАЄЗНАВЧІ ЧИТАННЯ

МАТЕРІАЛИ РЕГІОНАЛЬНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
А.А. ХИЖНЯКА

Мелітополь - 2015

УДК 378.4(477.64-21) МДПУ (062.552)
ББК 74.58(4Укр-4Зап-2Мел)
А 47

Алексєєвські краєзнавчі читання: Матеріали регіональної наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю А.А. Хижняка / Відп. ред. В.П. Воровка. - Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2015. - 217 с.

Конференція присвячена 100-річчю з дня народження засновника і першого декана природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, організатора і голови Мелітопольського відділу Українського географічного товариства, педагога та вченого Андрія Андрійовича Хижняка. До збірки включені матеріали, присвячені науково-педагогічній діяльності А.А. Хижняка, спогадам колишніх студентів про А.А. Хижняка як декана, вченого і викладача; теорії, практиці та методиці географічних досліджень; історичній та етнографічній спадщині Мелітопольського краю та інших регіонів; біологічним та санітарно-гігієнічним дослідженням; екологічним та природоохоронним проблемам регіону; рекреаційно-туристичним дослідженням; краєзнавчому, патріотичному та полікультурному вихованню молоді

Редакційна колегія:

- Молодиченко В.В.** – ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор філософських наук, професор
- Прийма С.М.** – проректор з наукової роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, доцент
- Арабаджі О.С.** - проректор з заочної форми навчання Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Воровка В.П.** – декан природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Марченко О.А.** - заступник декана природничо-географічного факультету з навчальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Даценко Л.М.** – завідувач кафедри фізичної географії та геології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор геологічних наук, професор
- Арсененко І.А.** - завідувач кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, кандидат географічних наук, доцент
- Резнік В.І.** - голова громадської організації «Спілка краєзнавців Мелітопольщини»

Комп'ютерний набір та верстка: Воровка В.П., Неліпа К.Г.

Всі матеріали подано у авторській редакції. Відповідальність за підбір і виклад фактів у статтях несуть самі автори. Висловлені в статтях думки не обов'язково збігаються з точкою зору редакційної колегії.

@ Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ЗМІСТ

Життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність А.А. Хижняка

Александр Алексеев КРАЕВЕДЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ А.А. ХИЖНЯКА	8
Елена Петроченко ИЗ ВОСПОМИНАНИЙ У.А. ПЕТРОЧЕНКО ОБ А.А. ХИЖНЯКЕ.....	11
Тамара Стручаева, Виталий Стручаев АНДРЕЙ АНДРЕЕВИЧ ХИЖНЯК И СОВРЕМЕННЫЙ БЕЛГОРОДСКИЙ КЛАССИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ.....	12
Л. Тарасенок ВОСПОМИНАНИЯ О А.А. ХИЖНЯКЕ.....	15
Борис Чернов ОКРЕМІ СТОРІНКИ ІЗ ЩОДЕННИКА ВИПУСКНИКА 1967 р.....	15
Лидия Шилова У ИСТОКОВ ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В МГПУ.....	21

Географічні дослідження: теорія, практика, методика

Олена Белік ПЕРЕХІД ДО ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ.....	25
Ірина Боговін КОМПЛЕКСНИЙ ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ М. МЕЛІТОПОЛЯ	27
Володимир Воровка МОРСЬКА СМУГА ЯК ГЕОЕКОТОН.....	28
Світлана Гришко СУЧАСНА ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА АЛТАГИРСЬКОГО ЛІСОВОГО МАСИВУ.....	32
Людмила Даценко, Тетяна Зав'ялова ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УЗБЕРЕЖЖЯ ТА АКВАТОРІЇ АЗОВСЬКОГО МОРЯ.....	35
Володимир Клименко СИСТЕМНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОБЛЕМНО-СИМВОЛІЧНИХ СИГНАЛІВ (ПСС) У ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІКИ В ШКОЛІ.....	38
Ольга Левада МОНІТОРИНГ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ НА РИНКУ ПРАЦІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ	41
Ксенія Неліпа СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ.....	42
Лариса Прохорова ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОМФОРТНОСТЬ КАК АСПЕКТ ХАРАКТЕРИСТИКИ УРБОЛАНДШАФТА.....	45
Михайло Сажнів, Богдан Авраменко КАДРОВИЙ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ.....	47
Тетяна Сапун ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОЛИНИ РІЧКИ МАЛИЙ УТЛЮК.....	51
Олексій Ситник, Оксана Браславська ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК З ФАХОВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ ГІДРОЛОГІЧНОЇ) НА ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ	54

Микола Стецишин ОПТИМІЗАЦІЯ ЗРОШУВАЛЬНИХ АГРОЛАНДШАФТІВ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО РАЙОНУ	58
Геннадій Тамбовцев ПРИРОДНО-АНТРОПОГЕННЫЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ, ЕГО ОЦЕНКА И ПОСЛЕДСТВИЯ.	60
Сергій Трофименко, Наталя Трофименко ЛАНДШАФТНА СТРУКТУРА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ПРИМОРСЬКОГО РАЙОНУ.....	62
Христина Черченко БАГАТОРІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПО МЕТЕОСТАНЦІЇ МЕЛІТОПОЛЬ.....	64

Історична та етнографічна спадщина Мелітопольщини

Клавдія Антошук, Марія Юкальчук ПИРОГОВСЬКИЙ МЕМОРАЛ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ	68
Наталья Голубенко ОБРЯДЫ ВЫЗЫВАНИЯ ДОЖДЯ У БОЛГАР СЕВЕРНОГО ПРИАЗОВЬЯ (с. ПЕТРОВКА)....	73
Олег Гончаренко ЕПІСТОЛЯРНІ ДОКАЗИ ФУНДАТОРСТВА МЕЛІТОПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ ПАВЛОМ КАЕТАНОВИЧЕМ ДЗЯКОВИЧЕМ	76
Віктор Гудзь, Ольга Мовчан ПЕРШИЙ „ЧЕРВОНИЙ” ГОЛОДОМОР НА МЕЛІТОПОЛЬЩИНІ.....	84
Віктор Гудзь, Яна Таравська ПРОДОВОЛЬЧА ПОЛІТИКА ВЛАДИ НА МЕЛІТОПОЛЬЩИНІ У 1932-1933 РОКАХ.....	87
Олексій Замуруйцев ВИДАВНИЧА СПРАВА У НІМЕЦЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ПОВІТУ НАПРИКІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	90
Е.А.Иванов, Е.В. Ивашенко ИСТОРИЯ – УЧИТЕЛЬНИЦА ЖИЗНИ.....	92
Наталья Красько ФОТОГРАФІЇ ПОХОРОНУ: КОМУ ЦЕ ПОТРІБНО? (РОЗДУМИ ПІСЛЯ ЕКСПЕДИЦІЇ ДО БОЛГАРСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРИАЗОВСЬКОГО РАЙОНУ).....	95
Алла Крилова ДІЯЛЬНІСТЬ СЕЛЯНСЬКОГО ЗЕМЕЛЬНОГО БАНКУ В ПІВНІЧНОМУ ПРИАЗОВ'І (1883- 1915 рр.).....	98
Николай Крылов К ИСТОРИИ СРЕДНЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В МЕЛИТОПОЛЕ В 20-е ГОДЫ ХХ СТОЛЕТИЯ	100
Сергій Половка, Олена Половка МАЛОВІДОМА ПОСТАТЬ У ГЕОГРАФІЇ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ (до 70-ї річниці заснування географії в Уманському Учителському інституті).....	103
Лариса Полякова ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА СТАНОВЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ (1990- 1996рр.).....	106
Ярослав Попенко ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ ЗА ЧАСІВ УРЯДУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО (КВІТЕНЬ-ГРУДЕНЬ 1918 р.).....	109

Владимир Резник КРАТКАЯ ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ЗЕМСКОЙ МЕДИЦИНЫ СЕВЕРНОЙ ТАВРИИ.....	112
Татьяна Савина РАЗВИТИЕ ИНФРАСТРУКТУРЫ МЕЛИТОПОЛЬСКОГО ПАРКА КУЛЬТУРЫ И ОТДЫХА ИМЕНИ ГОРЬКОГО В 50-70 гг. XX века (к 110-й годовщине со дня рождения директора парка имени Горького М.В.Осянина)	119
Наталья Шкода САМОДІЯЛЬНІ ТЕАТРАЛЬНІ ГУРТКИ КРИМУ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	122

Біологічні та санітарно-гігієнічні дослідження в регіоні

Петр Горлов, Валерий Сиохин, Андрей Сидоренко ВЕСЕННЯЯ МИГРАЦИЯ БОЛЬШОГО БАКЛАНА (<i>PHALACROCORAX CARBO</i>) В СЕВЕРНОМ ПРИАЗОВЬЕ.....	124
Петро Горлов, Валерій Сіохін, Андрій Сидоренко РАРИТЕТНА ОРНИТОФАУНА АЗОВО-СИВАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ В 2014 РОЦІ.....	128
Наталья Демченко ФАУНА РИБ РІЧКИ МОЛОЧНОЇ (ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСТЬ).....	133
Юрий Кармышев О СОСТОЯНИИ ФАУНЫ ЗЕМНОВОДНЫХ И ПРЕСМЫКАЮЩИХСЯ НА ЮГЕ ЗАПОРОЖСКОЙ ОБЛАСТИ.....	136
Раиса Черничко ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ СВЯЗИ БОЛЬШОГО БАКЛАНА (<i>PHALACROCORAX CARBO</i>) НА МОЛОЧНОМ ЛИМАНЕ (УКРАИНА, ЗАПОРОЖСКАЯ ОБЛ.)	138

Екологічні та природоохоронні проблеми регіону

Ирина Донець, Тетяна Власюк МОНІТОРИНГ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У СФЕРІ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	142
Юрий Кармышев О ЗНАЧЕНИИ ПРИРОДООХРАННЫХ ПОЛЕВЫХ ПРАКТИК В ДЕЛЕ СОХРАНЕНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ.....	145
Володимир Кінжибало РОЗВИТОК ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ НА ПРИКЛАДІ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	146
Дмитро Степаненко, Тетяна Копилова, Олександр Писанець АНАЛІЗ СТАНУ СФЕРИ ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ.....	149
Оксана Матвеева ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ДОВКІЛЛЯ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО УЗБЕРЕЖЖЯ АЗОВСЬКОГО МОРЯ.....	152
Богдан Митяй ПРИРОДНІ РЕСУРСИ МОЛОЧНОГО ЛИМАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ СТАНУ В МАЙБУТНЬОМУ.....	154

Рекреаційно-туристичні дослідження

Ірина Арсененко, Лариса Донченко, Цветана Сорокіна МУЗЕЙ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ: ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ І РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОГО ТУРИЗМУ.....	157
Олег Байтеряков ОЦІНКА АЛТАГІРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДЛЯ ЗМАГАЛЬНОГО ТУРИЗМУ.....	163
Євген Бортников, Анастасія Бортникова РЕГІОНАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЛОКАЛЬНИХ КУЛЬТУР.....	166
Микола Коцюба СУЧАСНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	169
Оксана Марченко, Валентина Іванова СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	172
Микола Окса, Ілля Самофалов ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО КОЛЕКТИВУ В ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧІЙ РОБОТІ З УЧНЯМИ.....	175
Ілля Самофалов ОБЩЕНИЕ ПОДРОСТКОВ В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОПЫТЕ А.С.МАКАРЕНКО.....	178
Олеся Топалова СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСТУПНИХ ТУРИСТСЬКИХ МАРШРУТІВ ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	180
Юлія Хрущ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ.....	184
Ксенія Шевченко СУЧАСНА ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА МІСТА КИЇВ.....	186

Краєзнавче, патріотичне та полікультурне виховання молоді

Айдер Абдураман, Максим Купресенко, Олександр Непша, Андрій Проценко, Віктор Ушаков ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.....	188
Олена Арабаджі, Олексій Андрющенко РОЛЬ ЛОКАЛЬНОГО МУЗЕЮВ РЕГІОНАЛЬНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ТА СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ(НА ПРИКЛАДІ ІНТЕРКУЛЬТУРНОГО МУЗЕЯ МІСТА МЕЛІТОПОЛЯ).....	190
Віктор Гапотій КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПАТРІОТИЧНОГО БУТТЯ СУЧАСНОСТІ.....	193
Віктор Гнедашев КРАЄЗНАВЧІЙ АСПЕКТ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	195
Ірина Донець СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРАЄЗНАВСТВА В УКРАЇНІ.....	198

Олег Печерський ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ФЕДЕРАТИЗМУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД.....	200
Олексій Тимків РОЛЬ ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ ПАТРІОТИЗМУ ШКОЛЯРІВ...	204
Надія Хавер РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА У ВИХОВАННІ МОЛОДІ.....	207
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ.....	213

9. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс] / Про стан та перспективи розвитку науково-технологічного потенціалу України. Моніторингова доповідь, грудень 2009 р. - Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/December2009/12.htm>
10. Олійник Я.Б., Трусій О.М. Науковий потенціал України: регіональний аспект формування і використання. Геополітика и екогеодинамика регионов, 9.02.2014 - Режим доступу: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/002oleinik.pdf>
11. Уніан.нет [Електронний ресурс] / Эксперты говорят, что темп «утечки мозгов» из Украины угрожает нацбезопасности, 10.07.2013. - Режим доступу: <http://www.unian.net/society/809759-ekspertyi-govoryat-chto-temp-utechki-mozgov-iz-ukrainvi-ugrojaet-natsbezopasnosti.html>

Тетяна Сапун
Мелітополь

ГЕОЛОГО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОЛИНИ РІЧКИ МАЛИЙ УТЛЮК

Долина р. Малий Утлюк розташована в південній частині Причорноморської низовини. Річка Малий Утлюк бере початок на південних схилах Дніпровсько-Молочанського вододільного плато неподалік від с. Озерне Веселівського району. Річка протікає в меридіональному напрямі, закінчуючись ланцюжком озер поблизу с. Давидівка Якимівського району. В геолого-геоморфологічному плані долина р. Малий Утлюк протікає по слабо нахиленій відкритій рівнині і впадає в Утлюцький лиман басейну Азовського моря (рис. 1). Абсолютні відмітки поверхні схилу річкової долини коливаються в межах від 35-18 м (верхів'я) до 10-5 м (нижня течія), а днище долини від 25 м у верхів'ї до 0,5 м – нижня течія. Довжина річки не перевищує 68 км. Ширина річкового русла складає у верхів'ї 150-400 м, у середній частині – 400-800 м, у гирлі – 800-2000 м. Глибина ерозійного урізу коливається в межах від 10-7 (верхів'я) до 5-3 м (нижня течія). Максимальна крутизна схилів річкового русла зафіксована у середній частині течії і відповідає 3,6⁰. Площа водозбору досягає 586 км² [3, с. 4]. Річка має дві притоки довжиною більш ніж 10 км, загальна довжина яких 38 км. Падіння р. Малий Утлюк відповідає 70,4 м при середньому ухилі 0,63 м/км. Хімічний склад води річки відповідає хлоридно-натрієво-калієвому типу з мінералізацією 6,49 г/л [1, с. 1-4]. Власний стік річки зарегульований слабо. Загальна кількість ставків, що регулює місцевий стік відповідає чотирьом. В місті злиття засолених озер з р. Малий Утлюк та Утлюцьким лиманом перегороджена греблею (рис. 2). Малий Утлюк впадає в ставок-акумулятор річок Великий та Малий Утлюки і по обвідному каналу відводиться в Утлюцький лиман [4, с. 3-15]. В осінньо-весінній період під впливом південних вітрів частина русла затоплюється водами Утлюцького лиману, і таким чином відроджують пересохлі соляні плесові озера.

У верхів'ї річка має вигляд невеликої балки глибиною 2-3 м з пологими видовженими схилами. В днищі балки (ширина 100-200 м) прокладено річкове русло глибиною 0,5-0,6 м і шириною 5-10 м [3, с. 47]. На більшій частині території русло сухе і задерноване луговою рослинністю. В середній частині русла будова річної долини різко змінюється, набуваючи асиметричних рис, де правий берег більш високий та крутий, лівий – низький та пологий. Висота правого берегу змінюється від 4-6 м до 10-12 м, а крутизна від 3-4⁰ до 30-40⁰. Вздовж русла на більшій частині території простежується перша надзаплавна тераса. Річка сильно меандрує. Глибина ерозійного урізу досягає 1,2 м. До смт. Якимівка річкове русло практично пересохло, що сприяло активному розвитку лугової рослинності. В районі смт Якимівка русло обводнене. Нижче по течії вода практично не з'являється і річкове русло пересихає чи заболочується заростями очерету. Під час танення снігового покриву річкове русло обводнюється по всій довжині.

Рис. 1. Місце злиття рр. Великий і Малий Утлюки (фото Т.О. Сапун)

Рис. 2. Зовнішній вигляд першої дамби між сс. Давидівка і Вовче (фото Т.О. Сапун)

До с. Шелюги заплава переважно одностороння. Її ширина коливається від декількох метрів до 200-300 м [3, с. 48]. Нижче с. Шелюги заплава розширюється до 500-600 м, а у гирлі досягає 1 км. За межами с. Мала Тернівка заплава ускладнена рядом блюдцеподібних овальних понижень глибиною від 0,5 м і діаметром до 30 м. В гирловій частині долини зустрічаються сухі озера – стариці, довжина яких 0,4-0,5 км і ширина 0,15-0,12 км. Поверхня таких понижень повністю позбавлена рослинного покриву. Заплава на всій протяжності суха, добре задернована луговою рослинністю. Нижче по течії, за с. Шелюги в рослинному комплексі заплави переважають солянки, утворюючи слабу дернину.

В геоструктурному відношенні басейн р. Малий Утлюк приурочений до північного борту Причорноморської западини. В геологічній будові басейну приймають участь породи кристалічного фундаменту і товща осадових відкладів мезозою і кайнозою [3, с. 15].

Кристалічний фундамент поступово занурюється в південному напрямку і представлений комплексом гранітів, гнейсів, кварцитів архей-протерозойського віку (AR-PR), що залягають на глибині 1000-1100 м.

Палеозой-мезозойські відклади становлять кору вивітрювання кристалічних порід УКЩ потужністю в десятки метрів. Глибина залягання визначається в межах від 980 до 1080 м.

Відклади крейдової системи (К) виявлені у вигляді пісків, вапняків, глин, алевролітів загальною потужністю 140-150 м. Глибина залягання не перевищує інтервал 600-650 м.

Палеогенова система (період) (Pg) представлена відкладами палеоцену, еоцену і олігоцену. Палеоценовий відділ (епоха) (Pg₁) представлено відкладами пісків та глин потужністю 25-170 м, що залягають на глибині 450-550 м.

Еоценові (Pg₂) відклади зазнали повторної метаморфізації, в результаті якої утворився вторинний каолін, мергель, пісок максимальною потужністю 220 м. Глибина залягання визначається в широких межах від 250 до 350 м.

Олігоценові відклади (Pg₃) широко поширені по всій долині р. Малий Утлюк та складені піском, глиною, алевроитом, пісковиком загальною потужністю 100 м на відстані 230-250 м від поверхні.

Неогенова система (N) представлена відкладами міоцену і пліоцену, які в стратиграфічному відношенні відповідають наступним ярусам та регіоярусам. Міоценові відклади представлені тортонським ярусом (N₁^{tor}), до складу якого належать сарматський, меотичний і понтичний регіояруси.

Сарматський регіоярус (N₁^s) поширений по всій долині річки і виділяється відкладами вапняку, глини, піску, пісковика, алевроиту, потужністю 55-75 м. Зафіксована глибина залягання 85-100 м.

Понтичний регіоярус неогену (N₁^{pn}) простежується в межах вододільного плато у верхній частині течії річки та складається вапняками з прошарками піску, піском та глиною. Характеризується мінімальною потужністю пласта 15-18 м на глибині 45-70 м.

До пліоценового відділу належать кімерійський (нижній пліоцен) та куяльницький (верхній пліоцен) регіояруси. Кімерійський регіоярус (N₂^{km}) широко розвинутий в межах річкової системи і складений глинами, піском з прошарками залізистого пісковика. Потужність відкладів не перевищує 25-30 м при відносній глибині 30-60 м від поверхні.

Куяльницький регіоярус (N₂^{kj}) поширений в тих самих межах, що і кімерійський і представлений пісками та глинами. Потужність пласта змінюється від 6 до 30 м, що пояснюється коливальною діяльністю Азово-Чорноморського басейну у неогені. Абсолютна відмітка залягання 10-50 м.

В межах вододільного плато нижньої частини течії річки також виявлено [4] відклади верхнього пліоцену (N₂) субаерального походження, які представлені червоно-бурою глиною потужністю 0,5-20 м; глибина залягання коливається в межах від 10 до 20 м.

Відклади четвертинної системи (Q) характеризуються наявністю широкого спектру генетичних типів осадового матеріалу, які складають надзаплавні тераси долини р. Малий Утлюк (e, vd², lm⁴, lm³, lm², lm¹, a⁴, a³, a²). Літологічний склад порід достатньо однотипний, представлений суглинком, піском та глиною. Потужність відкладів змінюється в широких межах від 5 до 15 м.

Таким чином, геолого-геоморфологічні показники долини р. Малий Утлюк дають змогу віднести цю річку до типу річок за характером течії та визначити як рівнинну річку з повільною течією.

Список використаних джерел та література

1. Водомость результатов химического анализа проб воды / [Крюк Н. С., Давиденко Е. Л., Дорошенко О. Ю., Шрамова Г. Н]. Днепрорудное: Приазовський отряд ЗГГМЭ, 2013. 4 с. - Фонды Запорожской гидромелиоративной экспедиции.
2. Геология, гидрогеология и почвы долины р. Молочной и побережья Азовского моря на участке гг. Геничск-Ногайск. Листы L-36-XII, XVII и XVIII. Отчет о комплексной геологической съемке масштаба 1 : 200 000,

- произведенной партией № 288 экспедиции X района в 1950 г. / [Теуш Р. П., Шуршалина М. А., Константа Е. П. и др.]. – Сиферополь, 1952. – 280 с.; табл. А-3 – 120, чертежей – 288. – Фонды Симферопольского геоэкоцентра.
3. Супрун С. Г. Паспорт р. Малый Утлюк № 01039228-02017 / С. Г. Супрун. Запорожье: “Запорожгипроводхоз”, 2004. 80 с. – Фонды Запорожской гидромелиоративной экспедиции.
4. Трофимов С. Е. Отчет о выполнении режимных наблюдений (локальный мониторинг) за состоянием подземных вод в районе пруда-испарителя шахтных вод Запорожского железорудного комбината (Заключительный) / С. Е. Трофимов. Харьков: ЧП “Ингеоэкострой”, 2001. 66 с. – Фонды Запорожской гидромелиоративной экспедиции.

Олексій Ситник
Оксана Браславська
Умань

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВИХ ПРАКТИК З ФАХОВИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН (НА ПРИКЛАДІ ГІДРОЛОГІЧНОЇ) НА ПРИРОДНИЧОГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Невід'ємною складовою частиною підготовки студентів на пряму підготовки 6.040104 «Географія» до роботи вчителя географії є польові практики з фахових географічних дисциплін, роль яких надзвичайно важлива у навчально-виховному процесі.

Головною метою навчально-польових практик з фахових географічних дисциплін, які проводяться по закінченню аудиторних занять, є закріплення й поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами під час вивчення основ дисциплін «Геологія», «Метеорологія і кліматологія», «Загальна гідрологія», «Геоморфологія» на I та II курсах та набуття ними практичних навичок.

Учитель географії повинен добре знати сучасний стан географічної оболонки та окремих ландшафтів, тенденції їхнього розвитку, а також вміти проводити спостереження за окремими компонентами природи. Програми навчально-польової практики з фахових географічних дисциплін передбачає формування в студентів певних навичок і умінь роботи з приладами для спостереження за станом погоди, проведення гідрометричних робіт та гідрологічних спостережень, опису сучасних форм рельєфу тощо. Такі завдання умовно можна об'єднати в декілька груп: *перша група* завдань – спрямована на загальне ознайомлення студентів з методикою проведення польових досліджень та обробки отриманих результатів; *друга група* завдань (складає основу польової практики) – передбачає безпосередньо польові дослідження (мікрокліматичні та гідрологічні спостереження, проведення навчальних екскурсій по визначенню особливостей рельєфу, його змін під впливом природних та антропогенних чинників тощо), ведення польових щоденників; *третья група* завдань – передбачає проведення виховної роботи в студентському колективі, набуття студентами навичок самоврядування організації побуту під час польової практики тощо. Комплексна реалізація всіх завдань польової практики з геології, метеорології, гідрології, геоморфології в подальшому дозволить майбутньому педагогові методично вірно організувати і керувати навчанням та дослідницькою роботою школярів в урочний та позаурочний час.

Логічним завершенням практики є захист звіту та складання заліку.

Польова практика поділяється на три етапи: *підготовчий, польовий, камеральний*.

Підготовчий етап здійснюється завчасно до початку строку польових спостережень і включає: а) ознайомлення студентів з метою, етапами та програмою навчально-польової практики з фахових географічних дисциплін, з комплексом навчально-методичних та організаційних заходів; б) факультативні оглядові, настановчі лекції та практичні заняття по конкретним питанням клімату, гідрографічної мережі, геологічної та геоморфологічної будови